

Zootaxa 3864 (1): 001–067
www.mapress.com/zootaxa/

Copyright © 2014 Magnolia Press

Monograph

ISSN 1175-5326 (print edition)

ZOOTAXA

ISSN 1175-5334 (online edition)

<http://dx.doi.org/10.11646/zootaxa.3864.1.1>

<http://zoobank.org/urn:lsid:zoobank.org/pub:63885F86-D448-4CF0-BB19-3664E34BD78B>

ZOOTAXA

3864

Faunistic review of the cuckoo wasps of Fennoscandia, Denmark and the Baltic countries (Hymenoptera: Chrysididae)

JUHO PAUKKUNEN^{1,6}, PAOLO ROSA², VILLU SOON³, NIKLAS JOHANSSON⁴ & FRODE ØDEGAARD⁵

¹Juho Paukkunen, Finnish Museum of Natural History, Zoology Unit, P.O. Box 17, FI-00014 University of Helsinki, Finland. E-mail: juho.paukkunen@helsinki.fi

²Paolo Rosa, Via Belvedere 8/d, I-20881 Bernareggio (MB), Italy. E-mail: rosa@chrysis.net

³Villu Soon, Natural History Museum and Institute of Ecology and Earth Sciences, University of Tartu, 51014, Tartu, Estonia. E-mail: villu.soon@ut.ee

⁴Niklas Johansson, Aspåsen Baskarp, SE-566 92 Habo, Sweden. E-mail: chrysis32@yahoo.se

⁵Frode Ødegaard, Norwegian Institute for Nature Research—NINA, P.O. Box 5685 Sluppen, NO-7485 Trondheim, Norway. E-mail: frode.odegaard@nina.no

⁶Corresponding author

Magnolia Press
Auckland, New Zealand

JUHO PAUKKUNEN, PAOLO ROSA, VILLU SOON, NIKLAS JOHANSSON & FRODE ØDEGAARD
Faunistic review of the cuckoo wasps of Fennoscandia, Denmark and the Baltic countries
(Hymenoptera: Chrysididae)
(*Zootaxa* 3864)

67 pp.; 30 cm.

19 Sept. 2014

ISBN 978-1-77557-489-7 (paperback)

ISBN 978-1-77557-490-3 (Online edition)

FIRST PUBLISHED IN 2014 BY

Magnolia Press

P.O. Box 41-383

Auckland 1346

New Zealand

e-mail: zootaxa@mapress.com

<http://www.mapress.com/zootaxa/>

© 2014 Magnolia Press

All rights reserved.

No part of this publication may be reproduced, stored, transmitted or disseminated, in any form, or by any means, without prior written permission from the publisher, to whom all requests to reproduce copyright material should be directed in writing.

This authorization does not extend to any other kind of copying, by any means, in any form, and for any purpose other than private research use.

ISSN 1175-5326 (Print edition)

ISSN 1175-5334 (Online edition)

Table of contents

Abstract	3
Introduction	3
Material and methods	7
List of the species	8
I. Subfamily Cleptinae	8
1. Genus <i>Cleptes</i> Latreille, 1802	8
II. Subfamily Chrysidinae	9
Tribe Elampini	9
2. Genus <i>Omalus</i> Panzer, 1801	9
3. Genus <i>Pseudomalus</i> Ashmead, 1902	11
4. Genus <i>Philoctetes</i> Abeille de Perrin, 1879	13
5. Genus <i>Elampus</i> Spinola, 1806	13
6. Genus <i>Holopyga</i> Dahlbom, 1845	17
7. Genus <i>Hedychrum</i> Latreille, 1802	18
8. Genus <i>Hedychridium</i> Abeille de Perrin, 1878	21
Tribe Chrysidini	25
9. Genus <i>Pseudospinolia</i> Linsenmaier, 1951	25
10. Genus <i>Spinolia</i> Dahlbom, 1854	25
11. Genus <i>Chrysis</i> Linnaeus, 1761	26
12. Genus <i>Trichrysis</i> Lichtenstein, 1876	46
13. Genus <i>Chrysur</i> Dahlbom, 1845	47
Tribe Parnopini	50
14. Genus <i>Parnopes</i> Latreille, 1797	50
Erroneously reported species	50
Unknown species	54
Discussion	54
Acknowledgements	56
References	56

Abstract

A critical and annotated review of published records of the Chrysididae of the Nordic and Baltic countries and the Russian part of Fennoscandia is presented with some taxonomic and faunistic notes. A total of 73 species are listed from the region. Additionally, 17 species are deleted. Three species are recorded for the first time from Denmark, six species from Estonia, one from Finland, eleven from Latvia, four from Norway, one from Sweden and 15 from Russian Fennoscandia. *Elampus foveatus* and *Chrysis pulcherrima* are reported for the first time from the Nordic and Baltic countries. Lectotypes are designated for *Hedychrum cupreum* Dahlbom, 1845, *Chrysis zetterstedti* Dahlbom, 1845, *Chrysis succincta* var. *chrysoprasina* Trautmann, 1927, *Chrysis succincta* var. *virideocincta* Trautmann, 1927 and *Chrysis succincta* var. *nordstromi* Trautmann, 1927. Information and images of the holotypes of *Hedychrum metallicum* Dahlbom, 1854, *Chrysis succincta* var. *westerlundi* Trautmann, 1927 are given. *Chrysis integra* Dahlbom, 1829 is found to be a new synonym of *Hedychridium ardens* (Coquebert, 1801) and *Chrysis scintillans* Valkeila, 1971 a new synonym of *Chrysis solida* Haupt, 1957. *Chrysis terminata* Dahlbom, 1854 is reported for the first time as the valid name for *C. ignita* Form A *sensu* Linsenmaier, 1959.

Key words: Chrysididae, catalogue, taxonomy, lectotype designations, Denmark, Estonia, Finland, Latvia, Lithuania, Norway, Sweden, Russian Fennoscandia

Introduction

The Chrysididae are brightly coloured and shiny aculeate Hymenoptera, which are commonly known as cuckoo-wasps, because the females lay their eggs in host nests or prepupae, and the larvae develop at the expense of the host. All chrysidids are parasitoids, as their larval development always results in the death of the host. When the provisions of the host larva in the nest are consumed as well they are also considered cleptoparasites. In northern Europe, the hosts of the subfamily Chrysidinae consist of solitary wasps and bees (Vespidae, Crabronidae and Apidae *sensu lato*), while species of Cleptinae parasitize prepupal sawflies (Diprionidae and Tenthredinidae).

Chrysis obtusidens. North Poland (Banaszak 1980), Central Belarus (Shljachtenok 2006).
Chrysis pulchella. North Poland (Banaszak 1980).
Chrysura simplex. North Poland (Banaszak 1980).
Elampus bidens. North Germany (Saure 2011).
Hedychridium elegantulum. Southeast Belarus (Shljachtenok 2006)
Hedychridium femoratum. North Germany (Jakobs & Kornmilch 2007).
Holopyga austrialis. North Germany (Jakobs & Kornmilch 2007).
Holopyga chrysonota. North Germany (Jakobs & Kornmilch 2007), North Poland (Banaszak 1980).
Philoctetes bidentulus. Central Poland (Szczepko & Wiśniowski 2009).

During this study, a total of 249 publications with records of chrysidids from Fennoscandia, Denmark and the Baltic countries were found. Most of the publications (138) included records from Sweden, while publications with records from Finland (84), Norway (27), Russian Fennoscandia (24) and Denmark (18) were less abundant. Within the Baltic countries, the most publications included information from Latvia (14), and only relatively few publications with chrysidid records from Estonia (10) and Lithuania (9) were found. The activity of publishing chrysidid records has grown significantly during the last decades, mainly because of the increased interest in aculeate Hymenoptera research in Sweden.

Genetic studies of chrysidids, especially the increasing use of DNA barcoding, will probably reveal several new species of chrysidids in northern Europe in the future. As noted previously, some such cases have already been discovered in the *Omalus aeneus* and *Chrysis ignita* groups (Soon *et al.* 2014). Finding distinctive characters and valid names for the species will require intensive morphological studies of genetically analyzed specimens, as well as examination of type specimens from various European museums. Therefore special attention should be paid to collecting specimens with extractable DNA, and on the revision of type material.

Acknowledgements

This study was supported by the Finnish Ministry of the Environment through the research programme of deficiently known and threatened forest species (PUTTE II), the Estonian Ministry of Education and Research (institutional research funding grant no. IUT20-33), the Estonian Science Foundation (grants no. 6598, 7558 and 9174), the European Union through the European Regional Development Fund (Center of Excellence FIBIR) and the project ACUNOR as a part of the Taxonomy Initiative of the Norwegian Biodiversity Information Centre. Andrei Humala (Petrozavodsk, Russia) gave valuable information on the chrysidids of Russian Fennoscandia, Svetlana Orlovskytė and Eduardas Budrys (Vilnius, Lithuania) checked the information regarding Lithuania, and Kent Runge Poulsen (Odense, Denmark) helped us with questions concerning the Danish fauna. Mikael Sörensson and Johan Abenius, together with Sven Hellqvist, Lars Norén and Gunnar Hallin, from Sweden made a significant contribution to the information presented in this article. Lars Vilhelmsen, from the Zoological Museum of the University of Copenhagen, helped us with specimen loans, and Māris Ciniņis (Riga, Latvia) helped finding Chrysididae materials from the Museum of Zoology of the University of Latvia. Pekka Malinen (Finnish Museum of Natural History) and Alexander Berg (Lund, Sweden) took photos of the type specimens. Lauri Kaila and Pekka Vilkkamaa (Finnish Museum of Natural History) and three anonymous reviewers made many improvements to the text, and Stephen Venn (University of Helsinki, Finland) and Robert Barry Davis (University of Tartu, Estonia) checked the English language.

References

- Abeille de Perrin, E. (1877) Diagnoses d'espèces nouvelles et remarques sur des espèces rares. *Feuille des jeunes naturalistes*, 7, 65–68.
Abeille de Perrin, E. (1878) *Diagnoses de Chrysidides nouvelles*. Published by the author, Marseille, 6 pp.
Abeille de Perrin, E. (1879) Synopsis critique et synonymique des Chrysidides de France. *Annales de la Société Linnéenne de Lyon*, 26, 1–108.
Abenius, J. (2004a) *Vedlevande gaddsteklar i Halland*. Information från Länsstyrelsen Halland. Meddelande 2004:8, 17 + 7 pp.
Abenius, J. (2004b) Bland gaddsteklar i Luleåtrakten. *Natur i Norr*, 23, 39–41.

- Abenius, J. (2006) *Gaddsteklar på sandmarker i Jönköpings län*. Länsstyrelsen i Jönköpings län, Meddelande 2006:39, 64 pp.
- Abenius, J. (2009) *Inventering av gaddsteklar i sandmiljöer i Södermanlands län 2008*. Länsstyrelsen i Södermanlands län, Rapport 2009:16, 70 pp.
- Abenius, J. & Hellqvist, S. (2007) *Steklar i Dalarnas sandtallskogar 2007*. Länsstyrelsen i Dalarnas län, Rapport 2008:19, 74 pp.
- Abenius, J. & Larsson, K. (2004) *Gaddsteklar och andra insekter i halländska sanddynsreservat*. Länsstyrelsen i Hallands län, Meddelande 2004:19, 60 + 13 pp.
- Abenius, J. & Larsson, K. (2005) *Gaddsteklar och andra insekter i fyra halländska hedområden. Fjärås bräcka, Ringenäs, Tönnersjöområdet och Mästocka ljunghed*. Länsstyrelsen i Hallands län, Meddelande 2005:6, 44 + 12 pp.
- Abenius, J. & Larsson, K. (2007) *Gaddsteklar och andra insekter på Sandsjöbackaheden*. Länsstyrelsen Halland, Meddelande 2007:24, 22 + 12 pp.
- Adlerz, G. (1900) Biologiska meddelanden om rofsteklar. *Entomologisk Tidskrift*, 21, 161–200.
- Adlerz, G. (1905) Den parasitiska metoden hos *Chrysis viridula* L. *Arkiv för Zoologi*, Band 3 (N:o 8), 1–9.
- Adlerz, G. (1910) *Chrysis ignita* L. och *Chr. neglecta* Shuck såsom foderparasiter. *Arkiv för Zoologi*, Band 6 (N:o 11), 1–7.
- Agassiz, L. (1846) *Nomenclatoris zoologici index universalis, continens nomina systematica classium, ordinum, familiarum et generum animalium omnium, tam viventium quam fossilium, secundum ordinem alphabeticum unicum disposita, adjectis homonymiis plantarum, nec non variis adnotationibus et emendationibus*. Jent et Gassmann, Soloduri, viii + 393 pp.
<http://dx.doi.org/10.5962/bhl.title.1819>
- Aguiar, A.P., Deans, A.R., Engel, M.S., Forshage, M., Huber, J.T., Jennings, J.T., Johnson, N.F., Lelej, A.S., Longino, J.T., Lohrmann, V., Mikó, I., Ohl, M., Rasmussen, C., Taeger, A. & Yu, D.S.K. (2013) Order Hymenoptera. In: Zhang, Z.-Q. (Ed.), *Animal biodiversity: an outline of higher-level classification and survey of taxonomic richness (addenda 2013)*. *Zootaxa*, 3703 (1), 51–62.
<http://dx.doi.org/10.11646/zootaxa.3703.1.12>
- Ahti, T. & Boychuk, M. (2006) The botanical journeys of A.K. Cajander and J.I. Lindroth to Karelia and Onega River in 1898 and 1899, with a list of their bryophyte and lichen collections. *Norrinia*, 14, 1–65.
- Allerter.dk (2010) Oversigt over Danmarks dyr, planter, svampe m.v. Database of Denmark's fauna and flora. Available from: <http://allerter-databasen.dk/> (accessed 1 November 2013)
- Antipova, L.F. (2003) Stinging hymenoptera (Hymenoptera: Aculeata) of the south-west and south-eastern districts of Pskov Region, North-West Russia and Belarus: questions of ecological, historical and social geography. In: *Materials of the international conference on social sciences, Articles and abstracts*. Pskov, pp. 120–126. [in Russian]
- Appelqvist, T. (2012) *Gaddsteklar i Västra Götalands län. Miljöövervakning 2011*. Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Rapport 2012:20, 27 pp.
- Appelqvist, T. & Lindholm, M. (2012) *Vedinsekter i Vitryggsområden—före och efter skötselåtgärder*. Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Rapport nr 2012:22, 27 pp.
- Arens, W. (2010) Revision der *Hedychridium roseum*-Gruppe in Kleinasien (Hymenoptera: Chrysididae), mit Neubewertung zahlreicher europäischer Taxa und Beschreibung zweier neuer Arten. *Linzer biologische Beiträge*, 42, 401–458.
- Artsdatabanken (2010) Nasjonal kunnskapskilde for biologisk mangfold [Database of Norway's fauna and flora.] Available from: <http://www.artsportalen.artsdatabanken.no/> (accessed 1 November 2013)
- Ashmead, W.H. (1902) Classification of the fossorial, predaceous and parasitic wasps, of the superfamily Vespoidea. *The Canadian Entomologist*, 34, 219–231.
- Aurivillius, C. (1905) Svensk insektfauna XIII. Hymenoptera. 1. Gaddsteklar. Aculeata. Fam. 3–6. *Entomologisk Tidskrift*, 26, 209–243.
- Aurivillius, C. (1911) Svensk insektfauna XIII. Hymenoptera. 2. Guldsteklar. Tubulifera. *Entomologisk Tidskrift*, 32, 1–12.
- Balthasar, V. (1949) Les nouvelles chrysidides de l'Europe centrale et méridionale. *Opuscula hymenopterologica VIII. Acta Entomologica Musei Nationalis Pragae*, 26, 1–5.
- Balthasar, V. (1953 ["1951"]) Monographie des chrysidides de Palestine et des pays limitrophes. *Acta Entomologica Musei Nationalis Pragae*, 27 (Supplementum 2), 1–317.
- Balthasar, V. (1954) Zlatěnky—Chrysididae (Řád:Blanokřídli—Hymenoptera). *Fauna ČSR*, 3, 1–272.
- Banaszak, J. (1980) Zlotoliti Chrysididae. *Katalog Fauny Polski*, 26, 1–52.
- Benno, P. (1950) De Nederladse Goudwespen en haar verspreiding (Hym. Chrysididae, Cleptidae). *Publicaties van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg*, 3, 9–48.
- Berglund, S.-Å. (2003) *Biologisk mångfald på Sörmon—en inventering med riktlinjer för skydd och skötsel av tidiga successionsarter inom ett fossilt flygsandområde. Med särskild inriktning på sandödda och insekter*. Underlagsrapport till Naturcentrum och J&W Samhällsbyggnad, Naturcentrum AB, 54 pp.
- Bergman, G. & Hackman, W. (1972) Accessions to the Zoological Museum, University of Helsinki (Helsingfors) 1971–1972. *Memoranda Societatis pro Fauna et Flora Fennica*, 48, 95–98.
- Bergsten, J., Ekerholm, P., Gabrielsson, F., Hellqvist, S., Pettersson, R., Werner, T., Ström, L., Chauvet, S. & Dalecky, A. (2005) Insekter, spindlar och landsnäckor från Bjuröklubbs naturreservat i Västerbotten. *Natur i Norr*, 24, 1–22.
- Bergsten, J., Ekerholm, P., Hellqvist, S., Hilszczanski, J., Nilsson, A., Pettersson, R. & Werner, T. (2003) Insekter och spindeldjur från Romelsön. *Natur i Norr*, 23, 65–87.

- Bergsten, J., Hellqvist, S. & Ivarsson, T. (2000) Gaddsteklar i Tynderö—rapport från NEF:s inventeringsläger 1999. *Natur i Norr*, 19, 5–11.
- Bergsten, J., Hoffsten, P.-O. & Hellqvist, S. (2002) Myror och andra gaddsteklar i området kring Övre Tälningån, Hälsingland. *Natur i Norr*, 21, 35–40.
- Bergsten, J., Nilsson, A. & Hellqvist, S. (2004) Reliktslända, tajgafluga och andra insekter från brandfältet vid Votmyrbäcken, Nordmaling. *Natur i Norr*, 23, 1–15.
- Berland, L. & Bernard, F. (1938) *Hyménoptères vespiformes. III. (Cleptidae, Chrysididae, Trigonalidae). Faune de France. Vol. 34.* Paul Lechevalier, Paris, vii + 145 pp.
- Billberg, G. (1820) *Enumeratio insectorum in Museo Gust. Joh. Billberg.* Typis Gadelianis, Stockholm, 138 pp.
<http://dx.doi.org/10.5962/bhl.title.49763>
- Bischoff, H. (1910) Die Chrysididen des Königlichen Zoologischen Museums zu Berlin. *Mitteilungen aus dem Zoologischen Museum in Berlin*, 4, 425–493.
- Bischoff, H. (1913) Chrysididae. In: Wytsman, P. (Ed.), *Genera insectorum*, 151, 86 pp. [Brussels]
- Bischoff, H. (1925) Hymenoptera (Aculeata, Ichneumonidae, Chalactogastra). In: Stechow, E. (Ed.), *Beiträge zur Natur- und Kulturgeschichte Lithauens und angrenzender Gebiete. Abhandlungen der Mathematisch-Naturwissenschaftlichen Abteilung der Bayerischen Akademie der Wissenschaften*, Supplement 7, pp. 278–337.
- Bodenstein, W.G. (1939) The genotypes of the Chrysididae. *Transactions of the American Entomological Society*, 65, 123–133.
- Bohart, R.M. & Kimsey, L.S. (1980) A generic synopsis of the Chrysididae of America North of Mexico (Hymenoptera). *Journal of the Kansas Entomological Society*, 53, 137–148.
- Bohart, R.M. & Kimsey, L.S. (1982) A synopsis of the Chrysididae in America North of Mexico. *Memoirs of the American Entomological Institute*, 33, 1–266.
- Boheman, C.H. (1853 ["1851"]) Entomologiska Anteckningar under en resa i Södra Sverige 1851. *Kongl. Svenska Vetenskapsakademiens Handlingar*, 1851, 53–210.
- Boheman, C.H. (1864 ["1863"]) Entomologiska anteckningar under en resa i norra Skåne och södra Halland år 1862. *Öfversigt af Kongl. Vetenskaps-Akademiens Förhandlingar*, 20, 57–85.
- Borries, H. (1891) Oversigt over de danske Guldhvepse. (Chrysididæ danicæ). *Entomologiske Meddelelser*, 3, 84–96.
- Borries, H. (1897) Bidrag til danske Gravehvepses Biologi. *Videnskabelige meddelelser fra Dansk naturhistorisk forening i København*, 59, 1–163.
- Brothers, D. (2011) A new Late Cretaceous family of Hymenoptera, and phylogeny of the Plumariidae and Chrysoidea (Aculeata). *ZooKeys*, 130, 515–542.
- Budrys, E., Budrienė, A. & Pakalniškis, S. (2004) Population size assessment using mark-release-recapture of 12 species of Orthoptera, Diptera and Hymenoptera: a comparison of methods. *Latvijas Entomologs*, 41, 32–43.
- Buysson, R. du (1888) Descriptions de Chrysidides nouvelles. *Revue d'Entomologie (Caen)*, 7, 1–13.
- Buysson, R. du (1891–1896) Les Chrysidides. In: André, E. (Ed.), *Species des Hyménoptères d'Europe & d'Algérie. Tome Sixième.* V^o Dubosclard, Paris, i–xii + 13–758 + 64 unnumbered pages + pls. 1–32 (1891) 1–88, (1892) 89–208, (1893) 209–272, (1894) 273–400, (1895) 401–624, (1896) 625–756 + 1*–22*, (1891–1896) 64 unnumbered pages + pls. 1–32.
- Buysson, R. du (1898 ["1897"]) Étude des Chrysidides du Muséum de Paris. *Annales de la Société Entomologique de France*, 66, 518–580 + pls 1–2.
- Carpenter, J.M. (1999) What do we know about chrysidoid (Hymenoptera) relationships? *Zoologica Scripta*, 28, 215–231.
- Cederberg, B. (2000) Steklar—Sawflies, Wasps, Ants & Bees, Hymenoptera. In: Gärdenfors, U. (Ed.), *Rödlistade arter i Sverige 2000—The 2000 Red List of Swedish Species.* ArtDatabanken, SLU, Uppsala, pp. 171–184.
- Cederberg, B. (2005) Steklar—Wasps, Hymenoptera. In: Gärdenfors, U. (Ed.), *Rödlistade arter i Sverige 2005—The 2005 Red List of Swedish Species.* ArtDatabanken, SLU, Uppsala, pp. 283–297.
- Cederberg, B. (2011) *Chrysis iris*.—Artfaktablad. Available from: http://www.artfakta.se/Artfaktablad/Chrysis_Iris_249138.pdf (accessed 1 November 2013)
- Cederberg, B. (2012) *Philoctetes truncatus*, blå glansguldstekel.—Artfaktablad. Available from: http://www.artfakta.se/Artfaktablad/Philoctetes_Truncatus_249147.pdf (accessed 1 November 2013)
- Cederberg, B., Abenius, J., Hellqvist, S., Högmo, O., Larsson, M. & Sörensson, M. (2010) Steklar—Wasps, Hymenoptera. In: Gärdenfors, U. (Ed.), *Rödlistade arter i Sverige 2010—The 2010 Red List of Swedish Species.* ArtDatabanken, SLU, Uppsala, pp. 345–360.
- Chevrier, F. (1869) Description de deux Chrysidides du bassin du Léman. *Mitteilungen der Schweizerischen Entomologischen Gesellschaft*, 3, 44–48.
- Chevrier, F. (1870) Description de quelques Hymenopteres du Bassin du Léman. *Mitteilungen der Schweizerischen Entomologischen Gesellschaft*, 3, 265–268.
- Christ, J.L. (1791) *Naturgeschichte, Klassifikation und Nomenclatur der Insekten vom Bienen, Wespen und Ameisengeschlecht: als der fünften Klasse fünfte Ordnung des Linneischen Natursystems von den Insekten, Hymenoptera: mit häutigen Flügeln.* Hermannischer Buchhandlung, Frankfurt am Main, 535 pp. + 60 pls.
- Coquebert, A.J. (1801) *Illustratio iconographica insectorum Quae in Musaeis parisinis observavit et in lucem edidit Joh. Christ. Fabricius. Praemissis ejusdem descriptionibus; Accedunt Species plumariae, vel minus aut nondum cognitae. Tabularum decas secunda.* Petri Didot natu majors, Paris, 43 pp. [pp. 48–90 + pls. xi–xx]
<http://dx.doi.org/10.5962/bhl.title.65970>

- Dahlbom, A.G. (1829) *Monographia Chrysidum Sveciae*. Londini Gothorum, 19 pp.
- Dahlbom, A.G. (1831) *Exercitationes Hymenopterologicae. Monographia Chrysidum Sveciae (Familia Hymenopterorum Octava Latreille). Pars II & III (partim)*. Londini Gothorum, 14 pp. & 16 pp. [Pars II pp. 19–32; Pars III, 33–48, Chrysididae 33–36]
- Dahlbom, A.G. (1837) *Kort underrättelse om skandinaviska insekters allmännare skada och nytta i hushållningen. En handbok för landbrukare och naturforskare*. Fr. Berlings, Lund, 340 pp.
- Dahlbom, A.G. (1845) *Dispositio Methodica Specierum Hymenopterorum, secundum Familias Insectorum naturales. Particula secunda. Dissert.* Berlingianis, Lund, 20 pp.
<http://dx.doi.org/10.5962/bhl.title.66977>
- Dahlbom, A.G. (1854) *Hymenoptera Europaea praecipue borealia, formis typicis nonnullis specierum generumve Exoticorum aut Extraneorum propter nexum systematicum associatis, per familias, genera, species et varietates disposita atque descripta. 2. Chrysis in sensu Linnæano*. Friedrich Nicolai, Berlin, xxiv + 412 pp. + 12 pls.
<http://dx.doi.org/10.5962/bhl.title.15890>
- Doronin, M. (1996) The hosts of some cuckoo wasps (Hymenoptera, Chrysididae) in Latvia. *Latvijas Entomologs*, 35, 17–19.
- Dalla Torre, C.G. de (1892) *Catalogus hymenopterorum 6. Chrysididae (Tubulifera)*. Wilhelm Engelmann, Lipsiae, ix + 118 pp.
<http://dx.doi.org/10.5962/bhl.title.10348>
- Day, M.C. (1979) The species of Hymenoptera described by Linnaeus in the genera *Sphex*, *Chrysis*, *Vespa*, *Apis* and *Mutilla*. *Biological Journal of the Linnean Society*, 12, 45–84.
- Dufour, L. & Perris, E. (1840) Mémoire sur les Insectes Hyménoptères qui nichent dans l'intérieur des tiges sèches de la Ronce. *Annales de la Société Entomologique de France*, 9, 5–53.
- Dyntaxa (2013) Svensk Taxonomisk Databas—Swedish Taxonomic Database (version 1.1.5059.20729). Available from: <http://www.dyntaxa.se/> (accessed 1 November 2013)
- Ehrström, K.E. (1915) Årsredogörelse för de zoologiska samlingarnas tillväxt. *Meddelanden af Societas pro Fauna et Flora Fennica*, 41, 120–132.
- Ehrström, K.E. (1916) Årsredogörelse för de zoologiska samlingarnas tillväxt under året 1915–1916. *Meddelanden af Societas pro Fauna et Flora Fennica*, 42, 133–141.
- Erlandsson, S. (1971) Catalogus Insectorum Sueciae XIX. Hymenoptera: Aculeata. *Entomologisk Tidskrift*, 22, 87–94.
- Fabricius, J.C. (1775) *Systema entomologiae, sistens Insectorum classes, ordines, genera, species, adiectis synonymis, locis, descriptionibus, observationibus*. Korti, Flensburgi et Lipsiae, 832 pp.
<http://dx.doi.org/10.5962/bhl.title.36510>
- Fabricius, J.C. (1781) *Species insectorum, exhibentes eorum differentias specificas, synonyma auctorum, loca natalia, metamorphosin adiectis observationibus, descriptionibus. Tomo I*. C.E. Bohnii, Hambugi et Kiloni, 522 + viii pp.
<http://dx.doi.org/10.5962/bhl.title.11658>
- Fabricius, J.C. (1787) *Mantissa Insectorum sistens eorum species nuper detectas adiectis characteribus genericis, differentiis, specificis, emendationibus, observationibus. Tom. I*. Impensis Christ. Gottl. Froft., Hafniae, xx + 348 pp.
<http://dx.doi.org/10.5962/bhl.title.11657>
- Fabricius, J.C. (1793) *Entomologia Systematica emendata et aucta secundum classes, ordines, genera, species adiectis synonymis, locis, observationibus, descriptionibus. Tomo II*. C.G. Proft, Hafniae, viii + 519 pp.
- Fabricius, J.C. (1794) *Entomologia Systematica emendata et aucta secundum classes, ordines, genera, species adiectis synonymis, locis, observationibus, descriptionibus. Tomo IV*, C.G. Proft, Hafniae, vii + 472 pp.
<http://dx.doi.org/10.5962/bhl.title.36532>
- Fabricius, J.C. (1804) *Systema Piezatorum secundum ordines, genera, species, adiectis synonymis, locis, observationibus, descriptionibus*. Apud Carolum Reichard, Brunsvigae, iii–xiv, 439 + 30 pp.
<http://dx.doi.org/10.5962/bhl.title.12548>
- Fæster, K. (1965) Hymenoptera aculeata fra Hanstedreservatet. In: Tuxen, S.L. (Ed.), Hansted-Reservatets Entomologi. Resultater af "Entomologisk Forenings Thy-Undersøgelse" samlede af S.L. Tuxen. *Entomologiske Meddelelser*, 30, 189–197.
- Fahlander, K. (1954) Hymenoptera från Gästrikland. *Entomologisk Tidskrift*, 75, 249–254.
- Fedorov, G.K. (1999) Some families of aculeate Hymenoptera (Hymenoptera: Chrysididae, Mutillidae, Pompilidae, Vespidae, Eumenidae, Sphecidae) in the Sebezhy National Park. *Priroda Pskovskogo Kraya*, 9, 9–11. [in Russian]
- Forsius, R. (1922) [Meeting report: *Cleptes semiaurata* and *C. nitidula* from Rautus, *Chrysis rutilans* var. *splendidula* from Munksnäs and Espoo.] *Notulae Entomologicae*, 2, 94.
- Forsius, R. (1923) Über die Anthidium-Arten Finnlands. *Notulae Entomologicae*, 3, 54–56.
- Forsius, R. (1925) Über einige Cleptiden und Chrysiden (Hym.). *Meddelanden af Societas pro Fauna et Flora Fennica*, 48, 182–186.
- Förster, A. (1853) Eine Centurie neuer Hymenopteren. Beschreibungen neuer Arten aus der Familiae der Chrysididen. *Verhandlungen des naturhistorischen Vereins der preussischen Rheinlande und Westfalens*, 10, 266–362.
- Franzén, M. & Molander, M. (2011) Förändringar av insektsfaunan i Padjelanta nationalpark. *Entomologisk Tidskrift*, 132, 81–112.
- Franzén, M. & Norén, L. (2009) *Gaddsteklar på sandmarker i Blekinge—en inventering av nio lokaler i Olofströms, Ronneby*

- och Sölvesborgs kommuner 2007–2008. Länsstyrelsen Blekinge län, rapport 2009:16, 58 pp.
- Franzén, M., Molander, M., Norén, L. & Nilsson, L.A. (2012) Förändringar av gaddstekelfaunan på Kullaberg i Skåne. *Entomologisk Tidskrift*, 133, 1–27.
- Frey, R. (1915) [Meeting report: *Chrysis Zetterstedti* and *C. rutilans* new to Finland from Pärnä.] *Meddelanden af Societas pro Fauna et Flora Fennica*, 41, 43.
- Frey, R. (1917) Entomologiska anteckningar från norra Savolaks. *Meddelanden af Societas pro Fauna et Flora Fennica*, 43, 84–97.
- Frey, R. (1920) Årsberättelse rörande de entomologiska samlingarna 1918–1919. *Meddelanden af Societas pro Fauna et Flora Fennica*, 45, 261–265.
- Frey, R. (1921) Årsberättelse rörande de entomologiska samlingarna 1919–1920. *Meddelanden af Societas pro Fauna et Flora Fennica*, 46, 204–208.
- Frey, R. (1936) De entomologiska samlingarnas tillväxt under verksamhetsåret 1935–1936. *Memoranda Societatis pro Fauna et Flora Fennica*, 12, 249–255.
- Frey, R. (1942) De inhemska entomologiska samlingarnas tillväxt under verksamhetsåret 1941–1942. *Memoranda Societatis pro Fauna et Flora Fennica*, 18, 265–269.
- Frey, R. (1946a) Insektlivet på Lojo ås. *Notulae Entomologicae*, 26, 91–94.
- Frey, R. (1946b) Redogörelse för tillväxten av Helsingfors Universitets Entomologiska museums samlingar under verksamhetsåret 1945–1946. *Memoranda Societatis pro Fauna et Flora Fennica*, 22, 264–269.
- Frey, R. (1957) Helsingin Yliopiston Hyönteismuseon kokoelmien kasvu toimintavuonna 1956–1957. *Memoranda Societatis pro Fauna et Flora Fennica*, 33, 159–161.
- Fritz, Ö. & Larsson, K. (2010) Höga naturvärden i grus- och sandtäckter i Hallands län. Länsstyrelsen i Hallands län, rapport nr 2010:17, 168 pp.
- Gaunitz, D. (1929) Gadd- och guldsteklar från Sorsele, Lycksele lappmark. *Entomologisk Tidskrift*, 50, 196–202.
- Gerstaecker, A. (1869) Zwei neue von Hrn. Prof. Zeller in Ober-Kärnthen gesammelte Chrysis-Arten. *Entomologische Zeitung, Stettin*, 30, 185–187.
- Gogorza, J. (1887) Crisididos de los alrededores de Madrid. *Anales de la Sociedad Española de Historia Natural*, 16, 17–88.
- Guérin-Meneville, M. (1842) Description de quelques Chrysidides nouvelles. *Revue Zoologique*, 5, 144–150.
- Hackman, W. (1958) Helsingin Yliopiston Hyönteismuseon kokoelmien kasvu toimintavuonna 1957–1958. *Memoranda Societatis pro Fauna et Flora Fennica*, 34, 161–164.
- Hallin, G. (1999) Högasandområdets gaddstekelfauna. Inventering av gaddstekelfaunan (Hymenoptera Aculeata) inom ett sandområde i Karlskrona kommun 1998. Länsstyrelsen Blekinge län, Underlagsrapport 1999, 13 pp.
- Hallin, G. (2005) Gaddsteklar från Hällefors och Nydalen—en sanddyn i norra länsdelen och en naturbetesmark i södra. Länsstyrelsen i Örebro län, publ 2005:57, 38 + 9 pp.
- Hallin, G. (2006) Gaddsteklar från Listerlandet—Inventering av några torrängsartade lokaler 2005. Länsstyrelsen Blekinge län, rapport 2006:2, 21 pp.
- Hallin, G. (2007) Gaddsteklar från östra Blekinge—samt Ire naturreservat. Länsstyrelsen i Blekinge län, Rapport 2007:6, 47 pp.
- Hallin, G. (2009) Gaddsteklar från Blekinge 1984–2007. Sammanställning av gjorda fynd. Länsstyrelsen i Blekinge län, Rapport nr 2009:8, 46 pp.
- Hallin, G. (2012) Gaddsteklar i Örebro län—60 års eget samlande och en sammanställning av befintlig kunskap. Länsstyrelsen i Örebro län, Publ. Nr 2012:39, 73 pp.
- Hansen, L.O., Kvamme, T. & Lønnve, O.J. (2006) Veps, Hymenoptera. In: Kålås, J.A., Viken, Å. & Bakken, T. (Eds.), 2006 *Norwegian Red List—Norsk Rodliste 2006*. The Norwegian Biodiversity Information Centre, Norway, pp. 297–306.
- Hansen, L.O., Lønnve, O.J. & Ødegaard, F. (2010) Veps, Hymenoptera. In: Kålås, J.A., Viken, Å., Henriksen, S. & Skjelseth, S. (Eds.), *The 2010 Norwegian Red List for Species*. The Norwegian Biodiversity Information Centre, Norway, pp. 331–346.
- Harris, M. (1776 ["1776–1780"]) *An exposition of English Insects*. White and Robinson, London, 166 pp.
- Haupt, H. (1957 ["1956"]) Die unechten und echten Goldwespen Mitteleuropas (*Cleptes* et *Chrysididae*). *Abhandlungen und Berichte aus dem Staatlichen Museum für Tierkunde in Dresden*, 23, 15–139.
- Hedström, L. (1987) Svenska insektynd—rapport 3. *Entomologisk Tidskrift*, 108, 149–158.
- Hedström, L. (1989) Svenska insektynd—rapport 5. *Entomologisk Tidskrift*, 110, 149–155.
- Heikinheimo, O. & Raatikainen, M. (1971) Paikan ilmoittaminen Suomesta talletetuissa biologisissa aineistoissa. *Annales Entomologici Fennici*, 37, 1–27.
- Hellén, W. (1920 ["1919"]) Über finländische Goldwespen. *Meddelanden af Societas pro Fauna et Flora Fennica*, 46, 203–213.
- Hellén, W. (1928) Beiträge zur Kenntnis der Käferfauna auf den Meeresufern von Terijoki (Ik.) und Umgebung. *Notulae Entomologicae*, 8, 78–99.
- Hellén, W. (1935) *Cleptidae & Chrysididae*. In: Forsius & Hellén (Eds.), *Enumeratio insectorum Fenniae: I. Symphyta et Aculeata. Hymenoptera*. Helsingin hyönteisvaihtoyhdistys, pp. 8.
- Hellén, W. (1952) Meeting report: *Chrysis brevidens*, *C. ignita* var. *impressa*, var. *angustula*, var. *aurifera*, var. *mediater*, var. *sublongula*, var. *longula*, var. *pseudobrevitarsis* and ssp. *longula* new to Finland. *Notulae Entomologicae*, 32, 180.
- Hellén, W. (1954) [Meeting report: *Chrysis succincta* should be replaced by *C. bicolor*, *C. bicolor* var. *westerlundi* and *C. bicolor* var. *helleni* in the Finnish fauna.] *Notulae Entomologicae*, 34, 87.

- Hellqvist, S. (1994) Nya provinsfynd av gaddsteklar. *Natur i Norr*, 13, 33–36.
- Hellqvist, S. (1999) *Chrysis brevitarsis*—nya fynd av sällsynt guldstekel. *Natur i Norr*, 18, 8–10.
- Hellqvist, S. (2002) *Chrysis brevitarsis*, kortfotad guldstekel.—Artfaktablad. Available from: http://www.artfakta.se/Artfaktablad/Chrysis_Brevitarsis_102630.pdf (accessed 1 November 2013)
- Hellqvist, S. (2006) *Belomicrus borealis* inventering i Västerbottens län. Länsstyrelsen Västerbottens län, Umeå. 42 pp.
- Hellqvist, S. (2008) Gaddsteklar, blomflugor och andra insekter från Nordingrå. *Natur i Norr*, 27, 33–36.
- Hellqvist, S. & Pettersson, R. (1997) Smådjur i norrländska nationalparker. 4. Gaddsteklar på Haparanda Sandskär. *Natur i Norr*, 16, 51–53.
- Huber, J.T. & Pengelly, D.H. (1978 [1977]) A revision of the genus *Elampus* Spinola (*Notozus* of authors). *Proceedings of the Entomological Society of Ontario*, 198, 75–137.
- Humala, A.E. (1997) On the fauna of Hymenoptera Apocrita of Nature Reserve “Kivach”. In: Kravchenko, A.V. (Ed.), *Flora and fauna of protected territories of Karelian Republic*. Karelian Research Centre of the Russian Academy of Sciences, Petrozavodsk, pp. 50–72. [in Russian with English abstract]
- Humala, A.E. (2004) Studies of the insect fauna of insular ecosystems in the Onega Bay, White Sea. In: *Natural, Historical and Cultural Heritage of Northern Fennoscandia—Conference Proceedings, 3–4 June 2003*. Karelian Research Centre of the Russian Academy of Sciences, Petrozavodsk, pp. 83–89. [in Russian with English abstract]
- Humala, A.E. & Polevoi, A.V. (2008) Insects. In: Gromtsev, A.N. (Ed.), *Rupestrian landscapes of the White Sea Karelian Coast: natural characteristics, economic utilization, conservation*. Karelian Research Centre of the Russian Academy of Sciences, Petrozavodsk, pp. 125–136. [in Russian with English abstract]
- Humala, A.E. & Polevoi, A.V. (2009) On the insects fauna of South-East Karelia. *Proceedings of the Karelian Research Centre of the Russian Academy of Sciences*, 04/2009, 53–75. [in Russian with English abstract]
- Humala, A.E. & Polevoi, A.V. (2012) Additions to the insect fauna of the «Kizhi skerries» reserve. *Proceedings of the Karelian Research Centre of the Russian Academy of Sciences* 01/2012, 141–145. [in Russian with English abstract]
- International Commission on Zoological Nomenclature (ICZN) (1998) Opinion 1906. *Euchroeus* Latreille, 1809 (Insecta, Hymenoptera): conserved; *Chrysis purpurata* Fabricius, 1787 (currently *Euchroeus purpuratus*): specific name conserved; and *Chrysis gloriosa* Fabricius, 1793: specific name suppressed. *Bulletin of Zoological Nomenclature*, 55, 194–196.
- International Commission on Zoological Nomenclature (ICZN) (1999) *International Code on Zoological Nomenclature. 4th Edition*. ITZN, London, xxx + 306 pp.
- Ivarsson, T. (2011) Insekter vid Kungsladugårdshällarna Visby 2010. Visby kommun. Available from: <http://www.gotland.se/64257> (accessed 19 August 2014)
- Jakobs, H.-J. & Kornmilch, J.-C. (2007) Die Goldwespen Mecklenburg-Vorpommerns (Hymenoptera, Chrysididae). *Entomologische Nachrichten und Berichte*, 51, 73–93.
- Jansson, A. (1922) Faunistiska och biologiska studier över insektlivet vid Hornsjön på norra Öland. *Arkiv för Zoologi*, 14, 1–81.
- Jansson, A. (1934) Förteckning över Ölands, Gotlands, Fåröns och Gotska Sandöns guldsteklar och gaddsteklar. *Entomologisk Tidskrift*, 55, 286–298.
- Jansson, A. (1935) Supplement till Die Insekten-, Myriopoden- und Isopoden-fauna der Gotska Sandön. *Entomologisk Tidskrift*, 56, 52–87.
- Jantunen, J. & Saarinen, K. (2010) *Seurantaraportti 10. Hoito- ja tutkimuskohteet 1990–2010*. Etelä-Karjalan Allergia- ja Ympäristöinstituutti, Lappeenranta, 50 pp.
- Janzon, L.-Å. (1983) Gaddsteklar och andra blombesökande insekter på Ölands Stora alvar. *Entomologisk Tidskrift*, 104, 169–182.
- Johansson, N. (2009) *Skyddsvärda insekter i Östra Smålands skogsbygder—Jönköpings län*. Länsstyrelsen i Jönköpings län, Meddelande nr. 2009:04, 85 + 26 pp.
- Johansson, N. (2010) *Solitära gaddsteklar (Hymenoptera: Aculeata) på tre torrängsartade lokaler i Övre Emådalen*. *Entomologisk Tidskrift*, 131, 113–130.
- Johansson, N. (2011) *Brandinsekter på Drags udde. Uppföljning av naturvårdsbränningen 2006*. Länsstyrelsen i Jönköpings län, Meddelande 2011:03, 36 pp.
- Johansson, N. (2012a) Rovstekeln *Oxybelus latidens* (Hymenoptera, Crabronidae) ny för Sverige. *Entomologisk tidskrift*, 133, 59–64.
- Johansson, N. (2012b) *Chrysis fasciata*.—Artfaktablad. Available from: http://www.artfakta.se/Artfaktablad/Chrysis_Fasciata_249140.pdf (accessed 1 November 2013)
- Johansson, N. (2013a) *Skyddsvärda insekter i gottländska sanddyner*. Länsstyrelsen i Gotlands län, Rapporter om natur och miljö nr. 2013:1, 107 pp.
- Johansson, N. (2013b) *Gaddsteklar på Stora Karlsö 2012*. Länsstyrelsen i Gotlands län, Rapporter om natur och miljö nr. 2013:2, 23 pp.
- Johansson, N. (in press) *Vildbin och andra skyddsvärda insekter på sandmarker utmed Nybroåsen*. Länsstyrelsen i Kalmar län.
- Jørgensen, P. (1942) Biological observations on some solitary vespids. *Entomologiske Meddelelser*, 22, 299–335.
- Julin, J. (1792) Förteckning på några uti Österbotten, särdeles omkring Uleåborg samlade Naturalier med Anmärkningar. *Ny Journal för Hushålln*, 19, 55–73.
- Kalniņš, M., Juceviča, E., Karpa, A., Salmane, I., Poppels, A. & Teļnovs, D. (2007) Invertebrates. In: Pilāts, V. (Ed.), *Biodiversity in Gauja National Park*. Gauja National Park Administration, Sigulda, pp. 106–149. [in Latvian with English

summary]

- Kangas, J. (1963) [Meeting report: *Cleptes semiauratus* found from Pälkäne.] *Annales Entomologici Fennici*, 29, 199, 207.
- Karlsson, T. (2008) *Gaddsteklar i Östergötland—Inventeringar i sand- och grusmiljöer 2002–2007 samt övriga fynd i Östergötlands län*. Länsstyrelsen i Östergötlands län. Rapport 2008:9, 36 + 28 pp.
- Kawall, H. (1855) Entomologische Notizen aus Kurland. *Entomologische Zeitung aus dem entomologische Vereine zu Stettin*, 16, 260–262.
- Kawall, J.H. (1864) Beiträge zur Kenntnis der Hymenopteren-Fauna Russlands. *Bulletin de la Société impériale des naturalistes de Moscou*, 37, 293–303.
- Kawall, J.H. (1866a) Chronik phänologischer Beobachtungen in Kurland. *Correspondenzblatt des Naturforschenden Vereins zu Riga*, 15, 47–67.
- Kawall, J.H. (1866b) Phänologische Beobachtungen. (Fortsetzung; vom J. 1850–1854.) *Correspondenzblatt des Naturforschenden Vereins zu Riga*, 15, 146–165.
- Kimsey, L. (1986) Designation of chrysidid lectotypes. *Pan-Pacific Entomologist*, 62, 105–110.
- Kimsey, L.S. (1988) The identity of three Fabrician chrysidid species (Hymenoptera). *Psyche*, 95, 271–274.
- Kimsey, L.S. & Bohart, R.M. (1991 [1990]) *The Chrysidid Wasps of the World*. Oxford Press, New York, 652 pp.
- Kotiranta, H., Uotila, P., Sulkava, S. & Peltonen, S.-L. (Eds.) (1998) *Red Data Book of East Fennoscandia*. Ministry of the Environment, Finnish Environment Institute & Botanical Museum, Finnish Museum of Natural History. Helsinki, 351 pp.
- Krogerus, R. (1932) Über die Ökologie und Verbreitung der Arthropoden der Triebsandgebiete an den Küsten Finnlands. *Acta Zoologica Fennica*, 12, 1–308.
- Krombein, K.V. (1979) Superfamily Bethyloidea. In: Krombein, K.V., Hurd, P.D., Smith, D.R. & Burks, B.D. (Eds.), *Catalog of Hymenoptera in America north of Mexico. Vol. 2. Apocrita (Aculeata)*. Smithsonian Institution Press, Washington D.C., pp. 1203–1251.
- Kroupa, A.S., Schmid-Egger, C. & Schmidt, S. (2012) Die Hymenopteren Deutschlands. Version 2. Available from: <http://www.hymis.de/> (accessed 1 November 2013)
- Kunz, P.X. (1994) Die Goldwespen (Chrysididae) Baden-Württembergs. Taxonomie, Bestimmung, Verbreitung, Kartierung und Ökologie.—Mit einem Bestimmungsschlüssel für die deutschen Arten. *Beihefte zu den Veröffentlichungen für Naturschutz und Landschaftspflege in Baden-Württemberg*, 77, 1–188.
- Kurzenko, N.V. & Lelej, A.S. (2007) Chrysididae. In: Lelej, A.S., Belokobylskiy, S.A., Kasparyan, D.R. & Kupyanskaya, A.N. & Proshchalkin, M.Yu. (Eds.), *Key to the insects of Russian Far East. Vol. IV. Neuropteroidea, Mecoptera, Hymenoptera. Part 5. Dalnauka, Vladivostok*, pp. 998–1006. [in Russian]
- Kutenkova, N.N. (2008) Insects of the meadows in Nature reserve "Kivach". *Proceedings of the state natural reserve "Kivach"*, 4, 78–119. [Petrozavodsk, in Russian]
- Lang, K. (1949) Några observationer över *Discoelius zonalis* Pz. *Entomologisk Tidskrift*, 70, 117–122.
- Larsson, K. (2007) *Genarp–Sturup. Översiktlig inventering av gaddsteklar och andra insekter i sex områden vid Genarp och Sturup 2007*. Rapport till Tekniska förvaltningen, Park och Naturkontoret, Lund, 24 pp.
- Larsson, K. (2011) *Inventering av gaddsteklar på plöjda och grävda ytor på Revingehed 2010*. Länsstyrelsen i Skåne län. Rapport nr. 2011:19, 31 pp.
- Larsson, S. (2012) *Insekter i sand- och grustäkter i Dalarna 2010*. Länsstyrelsen i Dalarnas län, PM 2012:08, 12 + 17 pp.
- Latreille, P.A. (1797) *Précis des caractères génériques des Insectes, disposés dans un ordre naturel par le Citoyen Latreille. 'An V'*. F. Bordeaux, Brive, Prévot, Paris, xiv + 201 + 7 (unnumbered) pp. + 1 pl.
- Latreille, P.A. (1802) *Histoire naturelle générale et particulière des Crustacés et des Insectes. Ouvrage faisant suite à l'Histoire Naturelle générale et particulière, composée par Leclercq de Buffon, et rédigée par C.S. Sonnini, membre de plusieurs Sociétés savantes. Familles naturelles des genres. Tome troisième*. F. Dufart, Paris, xii + 455 pp. [13–467 pp.]
<http://dx.doi.org/10.5962/bhl.title.15764>
- Latreille, P.A. (1810) *Considérations générales de l'ordre des animaux composant les classes des Crustacés, des Arachnides, et des Insectes*. F.Schoell, Paris, 444 pp.
<http://dx.doi.org/10.5962/bhl.title.39620>
- Leclercq, J. (1988) Atlas provisoire des Insectes de Belgique (et des régions limitrophes). Hymenoptera, Chrysididae. *Notes fauniques de Gembloux*, 15, 1–39.
- Lepeletier de Saint Fargeau, A.L.M. (1806) Mémoire sur quelques espèces nouvelles d'insectes de la section des Hyménoptères, appelés les Porte-tuyaux, et sur les caractères de cette famille et des genres qui la composent. *Annales du Muséum d'Histoire Naturelle, Paris*, 7, 115–129.
- Lichtenstein, M. (1876) Note sur le genre *Chrysis*. *Petites nouvelles entomologiques*, 145, 27.
- Lindberg, H. (1921) [Meeting report: *Elampus violaceus* new to Finland from Finström.] *Meddelanden af Societas pro Fauna et Flora Fennica*, 46, 9.
- Lindberg, H. & Saris, N.-E. (1952) Insektfaunan i Pisavaara Naturpark (Finland, prov. Ob). *Acta Societatis pro Fauna et Flora Fennica*, 69, 1–82.
- Linnaeus, C. (1758) *Systema Naturae per Regna tria Naturae, secundum Classes, Ordines, Genera, Species, cum characteribus, differentiis, synonymis, locis. Editio Decima, Refurmata, Tomus I. Laurentii Salvii, Holmiae*, 824 + iv pp.

<http://dx.doi.org/10.5962/bhl.title.542>

- Linnaeus, C. (1761) *Fauna Svecica sistens Animalia Sveciae Regni: Mammalia, Aves, Amphibia, Pisces, Insecta, Vermes. Distributa per Classes et Ordines, enera et Species, cum Differentiis, Specierum, Synonymis, Auctorum, Nominibus Incolarum, Locis natalium, Descriptionibus Insectorum. Editio Altera, Auctior*. Laurentius Salvius, Stockholmiae, 578 pp. + 2 pls.
<http://dx.doi.org/10.5962/bhl.title.46380>
- Linnaeus, C. (1767) *Systema Naturae per Regna Tria Naturae, secundum Classes, Ordines, Genera, Species, cum characteribus, differentiis, synonymis, locis. Editio Duodecima, Reformata, Tom I, pars II*. Holmiae, 775 pp. [pp. 553–1327]
<http://dx.doi.org/10.5962/bhl.title.68927>
- Linnaeus, C. (1771) *Pandora et flora Rybyensis, quam praeside Car. v. Linné, proposuit Daniel Henr. Söderberg, Junecopia Smolandus*. Upsaliae, 106 pp.
<http://dx.doi.org/10.5962/bhl.title.7409>
- Linsenmaier, W. (1951) Die europäischen Chrysididen (Hymenoptera). Versuch einer natürlichen Ordnung mit Diagnosen. *Mitteilungen der Schweizerischen Entomologischen Gesellschaft*, 24, 1–110.
- Linsenmaier, W. (1959) Revision der Familie Chrysididae (Hymenoptera) mit besonderer Berücksichtigung der europäischen Spezies. *Mitteilungen der Schweizerischen Entomologischen Gesellschaft*, 32, 1–232.
- Linsenmaier, W. (1968) Revision der Familie Chrysididae (Hymenoptera), Zweiter Nachtrag. *Mitteilungen der Schweizerischen Entomologischen Gesellschaft*, 41, 1–144.
- Linsenmaier, W. (1987) Revision der Familie Chrysididae (Hymenoptera). 4. Teil. *Mitteilungen der Schweizerischen Entomologischen Gesellschaft*, 60, 133–158.
- Linsenmaier, W. (1997) Die Goldwespen der Schweiz. *Veröffentlichungen aus dem Natur-Museum Luzern*, 9, 1–139.
- Linsenmaier, W. (1999) Die Goldwespen Nordafrikas (Hymenoptera, Chrysididae). *Entomofauna*, 10 (Supplement), 1–281.
- Lomholdt, O. (1972) Hymenoptera aculeata fra Læsø. *Entomologiske Meddelelser*, 40, 119–128.
- Lomholdt, O. (1973) Biological observations on the digger-wasp *Passaloecus eremita* Kohl. *Videnskabelige meddelelser fra Dansk naturhistorisk forening i København*, 136, 29–41.
- Lomholdt, O. (1975–1976) The Sphecidae (Hymenoptera) of Fennoscandia and Denmark. *Fauna Entomologica Scandinavica*, 4, 1–452.
- Luig, J. & Talvi, T. (1993) Faunistilisi andmeid Ruhnu saare putukatest (Insecta). *Eesti Looduseuurijate Seltsi aastaraamat*, 74, 101–116.
- Lundblad, O. (1913) Entomologiska anteckningar. *Entomologisk Tidskrift*, 34, 211–214.
- Lundblad, O. (1924) Några ord om aculeat- och tubuliferfaunan i Lycksele lappmark. *Entomologisk Tidskrift*, 45, 17–28.
- Lundblad, O. (1958) Gaddsteklar från Gottland, huvudsakligen från Stora Karlsö. *Entomologisk Tidskrift*, 76, 47–50.
- Luther, A. (1918) Årsredogörelse för de zoologiska samlingarnas tillväxt. *Meddelanden af Societas pro Fauna et Flora Fennica*, 44, 200–210.
- Maavara, V. (1956) *Noore entomoloogi käsiraamat*. Eesti riiklik kirjastus, Tallinn, 276 pp.
- Mocsáry, A. (1887) Eine neue Goldwespen-Art und -Varietät aus Deutschland. *Entomologische Nachrichten*, 13, 291.
- Mocsáry, A. (1889) *Monographia Chrysididarum orbis terrarium universi*. Musæi Nat. Hungarici Adiuncto, Academiae Scientiarum Hungaricæ Socio. Typis Societatis Franklinianæ, Budapest, 643 pp.
- Mocsáry, A. (1890) Additamentum primum ad monographiam Chrysididarum orbis terrarum universi. *Természetráji Füzetek*, 13, 45–66.
- Mocsáry, A. (1912) Species Chrysididarum novae. III. *Annales Musei Nationalis Hungarici*, 10, 549–592.
- Mocsáry, A. (1913) Chrysididse in insula Formosa a Joanne Sauter collectae. *Annales Musei Nationalis Hungarici*, 11, 612–619.
- Mocsáry, A. (1914) Chrysididae plerumque exoticæ novæ. *Annales Musei Nationalis Hungarici*, 12, 1–74.
- Móczár, L. (1949) Les Cleptides du basin des Karpathes. *Folia entomologica Hungarica*, 3, 40–45.
- Móczár, L. (1964a) Ergebnisse der Revision der Goldwespenfauna des Karpatenbeckens. *Acta Zoologica*, 10, 433–450.
- Móczár, L. (1964b) Über die Notozus-Arten Ungarns (Hymenoptera, Chrysididae). *Annales Historico-Naturales Musei Nationalis Hungarici*, 56, 439–447.
- Móczár, L. (1965) Weitere Ergebnisse der Revision der Goldwespenfauna des Karpatenbeckens. *Acta Zoologica*, 11, 168–180.
- Móczár, L. (1967) Fémдарázsalkatúak—Chrysidoida. *Fauna Hungaricae*, 86, 1–118. [Budapest]
- Móczár, L. (1997) Revision of the *Cleptes nitidulus* group of the world (Hymenoptera, Chrysididae, Cleptinae). *Entomofauna*, 18, 25–44.
- Móczár, L. (2001) World revision of the *Cleptes semiauratus* group (Hymenoptera: Chrysididae, Cleptinae). *Linzer biologische Beiträge*, 33, 905–931.
- Molander, M. (2011) *Inventering av gaddstekelfaunan i Limhamns kalkbrott 2008–2010*. Hexapoda konsult Mikael Molander, 104 pp.
- Morgan, D. (1984) *Cuckoo-wasps, Hymenoptera, Chrysididae*. Handbooks for the Identification of British Insects, Vol. 6, Part 5, Royal Entomological Society of London, London, 37 pp.
- Mukkala, V.-M., Haarto, A., Koponen, S., Mukkala, L., Rinne, V. & Salmela, J. (2005) Ilmajoen Kivistönmäen hyönteisistä, hämähäkkieläimistä ja muista selkärangattomista. *W-album*, 2, 1–34.

- Munster, T. (1923) Nye fund og findesteder. B. Coleoptera. *Norsk Entomologisk Tidsskrift*, 1, 254–274.
- Nerén, C.H. (1892) Entomologiska sommarstudier. *Entomologisk Tidsskrift*, 13, 97–116.
- Niehuis, O. (2000) The European species of the *Chrysis ignita* -group: revision of the *Chrysis angustula* -aggregate (Hymenoptera, Chrysididae). *Mitteilungen aus dem Museum für Naturkunde in Berlin, Deutsche entomologische Zeitung*, 47, 181–201.
- Niehuis, O. (2001) Chrysididae. In: Dathe, H.H., Taeger, A. & Blank, S.M. (Eds.), Verzeichnis der Hautflügel Deutschlands (Entomofauna Germanica, 4), *Entomologische Nachrichten und Berichte* (Dresden), 7, 119–123.
- Niemelä, P. (1950) [Meeting report: *Hedychrum verhoeffi* n. sp. and *H. gersteckeri* [!] Chev. new to Finland.] *Annales Entomologici Fennici*, 16, 132.
- Nilsson, A. (2005) Nya entomologiska provinsfynd i årgång 23 (2004). *Natur i Norr*, 24, 110.
- Nilsson, A., Hellqvist, S. & Henriksson, B. (1999) Småkryp på Hornslandet—rapport från NEFs inventeringsläger 1998. *Natur i Norr*, 18, 1–7.
- Nilsson, G.E. (1986) Nya landskapsfynd av gaddsteklar, med en översikt av de fennoskandiska arterna i familjen Dryinidae. *Entomologisk Tidsskrift*, 107, 85–90.
- Nilsson, G.E. (1988) Nya landskapsfynd av gaddsteklar med *Evagetes subnudus* ny för Nordeuropa och *Sphecodes albilabris* återfunnen i Sverige. *Entomologisk Tidsskrift*, 109, 97–100.
- Nilsson, G.E. (1991) The wasp and bee fauna of the Ridö archipelago in Lake Mälaren, Sweden (Hymenoptera, Aculeata). *Entomologisk Tidsskrift*, 112, 79–92.
- Nolbrant, P., Nilsson, L.A. & Abenius, J. (2010) Gaddstelfaunan på stäppartade torrängar i Västergötland 2009. In: Malmqvist, K. (Ed.), *Tre insektsinventeringar i stäppartade torrängar 2009, Skalbagg, gaddsteklar och nattfjärilar*. Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Rapport 2010:8, 46 pp. [pp. 48–93]
- Nordman, A.F. (1942) Till kännedomen om fjärlfaunan i ett lundområde i det centrala Skärgårdshavet i SW-Finland (Föglö Bänö). *Memoranda Societatis pro Fauna et Flora Fennica*, 18, 127–184.
- Noskiewicz, J. & Puławski, W. (1958) Klucze do oznaczania owadów Polski [Keys for the Identification of Polish Insects], Część XXIV Błonkówki—Hymenoptera, Zeszyt 55–56 Złotolitki—Chrysididae, Cleptidae. *Polski Związek Entomologiczny*, 23, 1–65.
- Nylander, W. (1852) Collectanea in floram Karelicam. *Notiser ur Sällskapet Pro Fauna et Flora Fennica Förhandlingar*, 2, 109–201.
- Nylander, W. (1859a) [A list of Hymenoptera and Diptera species collected by G. Appelberg and W. Pipping in Karelia in 1841.] *Notiser ur Sällskapet Pro Fauna et Flora Fennica Förhandlingar*, 4, 109–118.
- Nylander, W. (1859b) [A list of Hymenoptera and Diptera species collected by F. Hellström in the surroundings of Kokkola in 1845.] *Notiser ur Sällskapet Pro Fauna et Flora Fennica Förhandlingar*, 4, 245–248.
- Ødegaard, F. & Ligeard, S. (2000) Contribution to the knowledge of Norwegian Coleoptera. *Norwegian Journal of Entomology*, 47, 7–19.
- Ødegaard, F., Brandrud, T.E., Hansen, L.O., Hanssen, O., Öberg, S. & Sverdrup-Thygeson, A. (2011) *Sandarealer—et hotspot-habitat. Sluttrapport under ARKO-prosjektets periode II*. NINA Rapport 712, 82 pp.
- Ødegaard, F., Sverdrup-Thygeson, A., Hansen, L.O., Hanssen, O. & Öberg, S. (2009) *Kartlegging av invertebrater i fem hotspot-habitattyper. Nye norske arter og rødlistearter 2004–2008*. NINA Rapport 500, 102 pp.
- Olivier, G.-A. (1791) *Chrysis*. In: Olivier, G.-A. (Ed.), *Encyclopédie méthodique. Histoire naturelle. Insectes*. 5 (2). Panckoucke, Paris, pp. 669–678.
<http://dx.doi.org/10.5962/bhl.title.7834>
- Orlovskytė, S., Budrienė, A. & Budrys, E. (2010) Check-list of cuckoo-wasps (Hymenoptera: Chrysididae) of Lithuania. *New and rare for Lithuania insect species*, 22, 141–156.
- Pallas, P.S. (1771) *Reise durch verschiedene Provinzen des Russischen Reichs. Erster Theil*. Kayserlichen Akademie der Wissenschaften, St. Petersburg, x + 3–504 pp. + pls. 1–11.
- Panzer, G.W.F. (1792–1844). *Faunae Insectorum Germaniae initia, oder, Deutschlands Insecten*. Felseckerschen Buchhandlung, Nürnberg. (1797) Heft 39–48; (1798) Heft 49–60; (1799) Heft 61–72; (1800) Heft 73–79; (1801) Heft 80–85 (1805) Heft 97–99; (1806–1809) Heft 101–107. [Dating after Sherborn, 1923.]
<http://dx.doi.org/10.5962/bhl.title.15007>
- Paukkunen, J., Söderman, G., Leinonen, R., Pöyry, J., Raekunnas, M., Teräs, I., Viitasaari, M. & Vikberg, V. (2009) Havaintoja Suomelle uusista, hävinneistä, uhanalaisista ja silmälläpidettävistä myrky- ja sahapistiäislajeista. *Sahlbergia*, 15, 2–20.
- Paukkunen, J. (2010) Stinging wasps. In: Rassi, P., Hyvärinen, E., Juslén, A. & Mannerkoski, I. (Eds.), *The 2010 Red List of Finnish Species*. Finnish Ministry of Environment & Finnish Environment Institute, Helsinki, pp. 529–544.
- Perkiömäki, J. & Pekkarinen, A. (1986) *Discoelius dufourii* Lepeletier (Hymenoptera, Eumenidae) in eastern Fennoscandia. *Notulae Entomologicae*, 66, 45–48.
- Pettersson, R., Hellqvist, S. & Gabrielsson, F. (2007) Insekter från Ammarnästrakten i Lycksele lappmark. *Natur i Norr*, 26, 1–8.
- Polevoi, A.V. & Humala, A.E. (2011 ["2008"]) [Insects.] In: Polikarpova, N.V. (Ed.), *Annals of the Pasvik Nature Reserve. Book 15*. Kola Science Center of the Russian Academy of Sciences, Apatity, pp. 153–156 and 264–281. [in Russian]
- Polevoi, A.V., Humala, A.E. & Yakovlev, E.B. (2005) [Results of the study on the insect fauna of Kizhi archipelago over a ten-year period (1994–2003).] *Ten years of environmental monitoring in the museum-reserve "Kizhi". Results, problems and prospects. Proceedings of the scientific-practical seminar*. Karelian Research Centre of the Russian Academy of Sciences,

- Petrozavodsk, pp. 101–119. [in Russian]
- Poppus, B. (1901) Meeting report: *Chrysis Sybarita* new to Finland from Esbo. *Meddelanden af Societas pro Fauna et Flora Fennica*, 27, 9.
- Pulkkinen, A. (1926) Harvinaisia pistiäisiä Karjalasta. *Notulae Entomologicae*, 6, 25.
- Radoszkowski, O. (1866) Énumération des espèces de Chrysidés de Russie. *Horae Societatis Entomologicae Rossicae*, 3, 295–310.
- Radoszkowski, O. (1889 [1888]) Révision des armures copulatrices des mâles de la tribu des Chrysidés. *Horae Societatis Entomologicae Rossicae*, 23, 3–40 + pls. 1–6
- Raekunnas, M. (1977) *Hedychrum intermedium* (Hymenoptera, Chrysididae) löydetty Suomesta. *Notulae Entomologicae*, 57, 24.
- Raekunnas, M. (2010) Hämeenlinnan Ahveniston moottoriradan myrkkypistiäiset. Hämeenlinnan ympäristöjulkaisuja 6. Hämeenlinnan kaupunki, Maankäyttö, ja ympäristö, 19 pp.
- Ranta, Y. (2010) *Chrysis brevitarsis* -kultapistiäinen Pälkäneellä. *Diamina*, 19, 19.
- Ranta, Y. (2011) *Chrysis insperata* -kultapistiäinen Suomelle uutena Virolahdelta 1961. *Diamina*, 20, 88.
- Ranta, Y. (2012) Pälkäneen kultapistiäiset (Hymenoptera, Chrysididae). *Diamina*, 21, 30–35.
- Rassi, P., Alanen, A., Kemppainen, E., Vickholm, M. & Väisänen, R. (1986) *Uhanalaisten eläinten ja kasvien suojelutoimikunnan mietintö. Osa II Suomen uhanalaiset eläimet*. Komiteamietintö 1985:43. Ympäristöministeriö, Helsinki, 466 pp.
- Rassi, P., Kaipainen, H., Mannerkoski, I. & Ståhls, G. (1992) *Uhanalaisten eläinten ja kasvien seuranta-toimikunnan mietintö*. Komiteamietintö 1991:30, Ympäristöministeriö, Helsinki, 328 pp.
- Rassi, P., Alanen, A., Kanerva, T. & Mannerkoski, I. (Eds.) (2001) *Suomen lajien uhanalaisuus 2000*. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus, Helsinki, 432 pp.
- Reshikov, A.V. (2002) [Wasps (Hymenoptera: Aculeata: Vespidae, Mutillidae, Pompilidae, Sphecidae, Chrysididae, Cleptidae) of the National Park "Sebezhsky"]. *Proceedings of the Pskov Oblast Environmental Conference*, Vol. 7, pp. 116–122. [in Russian]
- Richards, O.W. (1935) Notes on the nomenclature of the aculeate Hymenoptera, with special reference to British Genera and Species. *Transactions of the Royal Entomological Society*, 83, 143–176.
- Rosa, P. (2006) *I Crisidi della Valle d'Aosta (Hymenoptera, Chrysididae)*. Monografie del Museo Regionale di Scienze Naturali, 6, St.-Pierre, Aosta, 368 pp., xvi + 32 pls.
- Rosa, P. & Soon, V. (2012) Fauna Europaea: Chrysididae. In: Mitroiu, M.-D. (Ed.), *Fauna Europaea: Hymenoptera*, version 2.5. Available from <http://www.faunaeur.org> (accessed 1 November 2013)
- Rosa, P., Lotfalizadeh, H. & Pourrafei, L. (2013) First checklist of the chrysidid wasps (Hymenoptera: Chrysididae) of Iran. *Zootaxa*, 3700 (1), 1–47.
<http://dx.doi.org/10.11646/zootaxa.3700.1.1>
- Rossi, P. (1790) *Fauna etrusca sistens Insecta quae in provinciis Florentina et Pisana praesertim collegit. Tomus secundus*. Thomae Masi et Sociorum, Liburni, 348 pp. + 10 pl.
- Rye, E.C. (1878) Hymenoptera. *Zoological Record*, 13, 123–139.
- Sahlberg, J. (1910) Lyhyt katsaus Suomen kulta-ampiaisiin (Chrysidae). *Luonnon Ystävä*, 14, 94–99.
- Salminen, J. (2007) Paahdeympäristöjen hyönteisseuranta. *Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A*, 172, 1–181.
- Saure, C. (2011) Bienen und Wespen des ehemaligen Berliner Flughafens Tempelhof im Bezirk Tempelhof-Schöneberg (Hymenoptera). *Märkischen Entomologischen Nachrichten*, 13, 1–21.
- Schenck, A.C.F. (1856) Beschreibung der in Nassau aufgefundenen Goldwespen (Chrysididae) nebst einer Einleitung über Familie im Allgemeinen und einer kurzen Beschreibung der übrigen deutschen Arten. *Jahrbücher des Vereins für Naturkunde im Herzogthum Nassau, Wiesbaden*, 11, 13–89.
- Scopoli, J.A. (1763) *Entomologia Carniolica exhibens Insecta Carnioliae indigena et distributa in ordines, genera, species, varietates, Methodo Linneana*. Typis Ioannis Thomae Trattner, Vindobonae, i–xxxvi, 420 pp.
- Semenov, A. (1892) De genere *Pseudochrysis* m. *Horae Societatis Entomologicae Rossicae*, 26, 480–491.
- Semenov, A. (1912) Chrysididarum species novae vel parum cognitae. *Revue Russe d'Entomologie*, 12, 177–201.
- Semenov, A. (1932) Supplementa ad Chrysididarum monographias ab A.G. Dahlbom (1854), A. Mocsáry (1889), R. du Buysson (1896) et H. Bishoff (1913) editas. I. *Horae Societatis Entomologicae Rossicae*, 42, 1–48.
- Semenov, A. & Nikolskaya, M.N. (1954) Classification of the tribe Hedychrini Mocs. (Hymenoptera, Chrysididae) and description of new species. *Trudy Zoologicheskogo Instituta Akademii Nauk SSSR*, 15, 138–145. [in Russian]
- Shljachtenok, A.S. (2006) Zur Kenntnis der Goldwespen Weissrusslands (Hymenoptera, Chrysididae). *Entomofauna*, 27, 285–292.
- Shuckard, W.E. (1837) Description of the genera and species of the British Chrysididae. *The Entomological magazine*, 4, 156–177.
- Siebke, H. (1880) *Enumeratio Insectorum Norvegorum, Fasciculum V Catalogum Hymenopterorum continentem, Pars I–VIII*. Broegger, Christianiae, 95 pp. [Sparre Schneider, J. (Ed.)]
- Silfverberg, H. (1981) Additions to the Finnish insect fauna during the years 1976–1980. *Notulae Entomologicae*, 61, 45–61.
- Sjödén, E. (2011) *Inventering av gaddsteklar på Ängsö, Ridön och Aggarön i Västmanlands län. Mångfalden i hagmarker före restaurering och i byggnader med vasstak*. Länsstyrelsen i Västmanlands län, Rapport nr 2011:22, 81 + 20 pp.
- Smitsen, J. van der (2001) *Die Wildbienen und Wespen Schleswig-Holsteins—Rote Liste Band I–III*. Landesamt für Natur und

Umwelt des Landes Schleswig-Holstein, Flintbek, 138 pp.

- Smitsen, J. van der (2010a) Schlüssell zur Determination der Goldwespen der engeren *ignita*-Gruppe (Hymenoptera Aculeata: Chrysididae). *Verhandlungen des Vereins für Naturwissenschaftliche Heimatforschung zu Hamburg e. V.*, 43, 4–184.
- Smitsen, J. van der (2010b) Die Goldwespen der Kettner-Belegsammlung sowie untersuchte Exemplare der engeren *ignita*-Gruppe der Universität Hamburg (Hymenoptera Aculeata: Chrysididae). *Verhandlungen des Vereins für Naturwissenschaftliche Heimatforschung zu Hamburg e. V.*, 43, 185–195.
- Smitsen, J. van der (2010c) Anschliessender Beitrag zur Stechimmenfauna des mittleren und südlichen Schleswig-Holstein, angrenzender Gebiete in Mecklenburg und Niedersachsen sowie einige Nachweise aus anderen Bundesländern (Hymenoptera Aculeata: Apidae, Chrysididae, „Scolioidea“, Vespidae, Pompilidae, Sphecidae; Hymenoptera Symphyta: Xiphydriidae, Trigonalidae). *Verhandlungen des Vereins für Naturwissenschaftliche Heimatforschung zu Hamburg e. V.*, 43, 255–354.
- Smitsen, J. van der (2010d) Beitrag zur Stechimmenfauna Schwedens (Hymenoptera Aculeata). *Verhandlungen des Vereins für Naturwissenschaftliche Heimatforschung zu Hamburg e. V.*, 43, 389–398.
- Söderman, G. & Vikberg, V. (2003 [“2002”]) Suomen myrkkypistiäisten luettelo ja levinneisyys. *Sahlbergia*, 7, 41–66.
- Soon, V. (2004) *Eesti kuldherilased (Hymenoptera, Apocrita, Chrysididae)*. Master’s thesis, University of Tartu. 81 pp. Available from: <http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/1236/Soon.pdf;jsessionid=6617B92C3E468623BC15CAC1E8B95C67?sequence=5> (accessed 1 November 2013)
- Soon, V. & Saarma, U. (2011) Mitochondrial phylogeny of the *Chrysis ignita* (Hymenoptera: Chrysididae) species group based on simultaneous Bayesian alignment and phylogeny reconstruction. *Molecular Phylogenetics and Evolution*, 60, 13–20.
<http://dx.doi.org/10.1016/j.ympev.2011.04.005>
- Soon, V., Budrys, E., Orlovskytė, S., Paukkunen, J., Ødegaard, F., Ljubomirov, T. & Saarma, U. (2014) Testing the validity of Northern European species in the *Chrysis ignita* species group (Hymenoptera: Chrysididae) with DNA Barcoding. *Zootaxa*, 3786 (3), 301–330.
<http://dx.doi.org/10.11646/zootaxa.3786.3.4>
- Soot-Ryen, T. (1925 [“1924”]) Entomologiske Notizen I. Hymenoptera Aculeata und Tubulifera aus dem nördlichen Norwegen. *Tromsø museums aarshefter*, 47 (3), 1–15.
- Sörensson, M. (2000) Insektsinventering av “Kaninlandet” 1999. Lunds kommun, Tekniska förvaltningen. 94 pp.
- Sörensson, M. (2001) Nya svenska gaddstekelfynd. *FaZett*, 14, 28–30.
- Sörensson, M. (2003) *Pseudospinolia neglecta*, sidenguldstekel.—Artfaktablad. Available from http://www.artfakta.se/artfaktablad/Pseudospinolia_Neglecta_102641.pdf (accessed 1 November 2013)
- Sörensson, M. (2006) *Solitära bin och andra insekter på Hovdala- och Möllerödsfältet, vid Hässleholm sommaren 2006*. Underlagsrapport till Hässleholm kommun, Miljökontoret, 47 pp.
- Sörensson, M. (2008a) Inventering av solitära bin och rödlistade insekter på Åsumfältet och vid fd. Järnvägsövergången i Everöd/Lyngby sommaren 2007. Kristianstad vattenrike, Vattenriket i fokus 2008:04.
- Sörensson, M. (2008b) *Chrysura trimaculata*, alvarguldstekel.—Artfaktablad. Available from http://www.artfakta.se/artfaktablad/Chrysura_Trimaculata_102633.pdf (accessed 1 November 2013)
- Sörensson, M. (2008c) *Hedychridium chloropygum*, kronguldstekel.—Artfaktablad. Available from http://www.artfakta.se/artfaktablad/Hedychridium_Chloropygum_102634.pdf (accessed 1 November 2013)
- Sörensson, M. (2008d) *Hedychridium coriaceum*, bronsguldstekel.—Artfaktablad. Available from http://www.artfakta.se/artfaktablad/Hedychridium_Coriaceum_102635.pdf (accessed 1 November 2013)
- Sörensson, M. (2008e) *Hedychridium mediocrum*, kattguldstekel.—Artfaktablad. Available from http://www.artfakta.se/artfaktablad/Hedychridium_Mediocrum_102636.pdf (accessed 1 November 2013)
- Sörensson, M. (2008f) *Omalus biaccinctus*, mörk glansguldstekel.—Artfaktablad. Available from http://www.artfakta.se/artfaktablad/Omalus_Biaccinctus_102638.pdf (accessed 1 November 2013)
- Sörensson, M. (2010) *Pilotinventering av den saproxyliska insektfaunan i Dalby Söderskog 2008 med förslag om bildande av ett nationellt Biologiskt Referensområde*. Rapport till Miljöavdelningen, Länsstyrelsen i Skåne, 70 pp.
- Sörensson, M. & Cederberg, B. (2010) *Spinolia unicolor*, azurguldstekel.—Artfaktablad. Available from: http://www.artfakta.se/Artfaktablad/Spinolia_Unicolor_102642.pdf (accessed 1 November 2013)
- Sörensson, M., Cederberg, B. & Johansson, N. (2012) *Chrysis scutellaris*, solguldstekel.—Artfaktablad. Available from: http://www.artfakta.se/Artfaktablad/Chrysis_Scutellaris_102631.pdf (accessed 1 November 2013)
- Sparre Schneider, J. (1909 [“1906”]) Hymenoptera aculeata im arktischen Norwegen. *Tromsø museums aarshefter*, 29, 81–160, 1 pl.
- Spinola, M. (1806–1808) *Insectorum Liguriae species novae aut rariores, quas in agro Ligustico nuper detexit, descripsit et iconibus illustravit, Maximilianus Spinola, adjecto catalogo specierum auctoribus jam enumeratarum, quae in eadem regione passim occurrunt*. Yves Gravier, Genuae, (1806) 1: xvii + 160 + 2 pls.; (1807) 2: ii + 1–82; (1808) 2: 83–262 + 5 pls. [dating after Passerin d’Entrèves, 1983]
<http://dx.doi.org/10.5962/bhl.title.65985>
- Stenmark, M. (2010) *Gaddsteklar i Örebro län—inventering av sandiga marker samt en sammanställning av historiska fynd*. Länsstyrelsen i Örebro län, publ.nr. 2010:28.
- Stenmark, M. (2013) *Gaddsteklar i Västra Götalands län. Miljöövervakning 2010–2012*. Länsstyrelsen i Västra Götalands län,

Rapport 2013:23, 78 pp.

- Strand, E. (1898) Enumeratio Hymenopterorum Norvegorum. *Entomologisk Tidskrift*, 19, 71–112.
- Strand, E. (1903) Hymenopterologisk bidrag til Norges fauna. *Christiania Videnskabs-Selskabs Forhandling*, 8, 3–8.
- Strand, E. (1918) Hymenoptera. In: Ulmer, G., Strand, E. & Horn, W. (Eds.), Ueber W. Horns litauische entomologische Kriegsausbeute 1916 (besonders Trichoptera, Ephemeroptera, Lepidoptera und Hymenoptera). *Entomologische Mitteilungen*, 7, 30–32.
- Strumia, F. & Berg, Ø. (1995) Three gold wasps new to Norway. *Fauna norvegica*, Series B, 42, 64–65.
- Szczepko, K. & Wiśniowski, B. (2009) Aculeata (Hymenoptera) of the Kampinos National Park. Part III. Ruby-tailed wasps (Chrysididae). *Wiadomości Entomologiczne*, 28, 163–182. [in Polish with English abstract]
- Thomson, C.G. (1862) *Skandinaviens insecter: en handbok i entomologi, till elemetar-läroverkens tjänst*. Berlingska Boktryckeriet, Lund, 393 pp.
<http://dx.doi.org/10.5962/bhl.title.34415>
- Thomson, C.G. (1870) Öfversigt af de i Sverige funna arter af Släktet *Chrysis* Lin. *Opuscula Entomologica*, 2, 101–108.
- Tjeder, B. (1948) Insekter från södra Bohuslän 1946. *Entomologisk Tidskrift*, 69, 215–224.
- Tjeder, B. (1954) Östskånska insekter. 1. Trichoptera och Hymenoptera (partim). *Opuscula Entomologica*, 19, 58–69.
- Tournier, H. (1877) Addition aux Chrysidés du bassin du Léman. *Petites nouvelles entomologiques*, 2, 105–106.
- Tournier, H. (1879) Description d'Hyménoptères nouveaux appartenant à la famille des Chrysidés. *Annales de la Société Entomologique de Belgique*, 22, 87–100.
- Trautmann, G. & Trautmann, W. (1919) Die Goldwespenfauna Frankens. *Zeitschrift für Wissenschaftliche Insektenbiologie*, 15, 30–36.
- Trautmann, W. (1927) *Die Goldwespen Europas*. Uschman, Weimar, 194 pp. + 2 pls.
- Trautmann, W. (1930) Cleptidae & Chrysididae. In: Schmiedeknecht, O. (Ed.), *Die Hymenopteren Nord- und Mitteleuropas*. 2nd Edition. Verlag von Gustav Fischer, Jena, pp. 485–508.
- Tumšs, V. (1976) Materiāli Latvijas PSR dzelējplēvspārnu (Hymenoptera, Aculeata) faunai. *Zoologijas muzeja raksti*, 14, 11–26.
- Tumšs, V. & Maršakovs, V. (1970) Zinas par Latvijas krāsnlapsenēm (Hymenoptera, Chrysididae). *Zoologijas muzeja raksti*, 4, 89–96.
- Valkeila, E. (1951) [Meeting report: *Cleptes semiauratus* found from Tyrvääntö.] *Annales Entomologici Fennici*, 17, 37.
- Valkeila, E. (1958) [Meeting report: *Omalus triangulifer* and *Holopyga gloriosa* new to Finland, *Chrysis longula* and *C. mediata* distinct species.] *Annales Entomologici Fennici*, 24, 91, 94–95.
- Valkeila, E. (1959) Beiträge zur Kenntnis der finnischen Raub- und Goldwespen (Hym., Sphecoidea et Chrysididae). *Annales Entomologici Fennici*, 25, 182.
- Valkeila, E. (1960) [Meeting report: *Chrysis angustula*, a distinct species.] *Annales Entomologici Fennici*, 26, 167, 170.
- Valkeila, E. (1962) Eräiden lounaissuomalaisten luonnonhistoriallisten maakuntien (V, U, St ja EH) myrkkypistiäiset (Hymenoptera, Aculeata). *Lounais-Hämeen Luonto*, 13, 63–73.
- Valkeila, E. (1971) Two new North European species of the genus *Chrysis* Linnaeus (Hym., Chrysididae). *Entomologisk Tidskrift*, 92, 82–86.
- Valkeila, E., Brander, T. & Käpylä, M. (1963) Lounais-Hämeen myrkkypistiäisistä, Aculeata (Hymenoptera). *Lounais-Hämeen Luonto*, 14, 39–44.
- Valkeila, E., Brander, T. & Käpylä, M. (1964) Lisähavainnot myrkkypistiäisistä, Aculeata (Hymenoptera), Lounais-Hämeessä. *Lounais-Hämeen Luonto*, 16, 74–77.
- Valtonen, P. (2003) Pienen ahvenanmaalaisen hietaleikkauksen hyönteisistä. *Diamina*, 12, 23–27.
- Valtonen, P. (2007) Sahalahtelaisen paloalueen hyönteisistä. *Diamina*, 16, 8–21.
- Vikberg, V. (1986a) Notes on some taxa of Hymenoptera Apocrita Aculeata. *Notulae Entomologicae*, 66, 61–64.
- Vikberg, V. (1986b) A checklist of aculeate Hymenoptera of Finland (Hymenoptera, Apocrita Aculeata). *Notulae Entomologicae*, 66, 65–85.
- Viramo, J. (1966) [Meeting report: *Hedychridium zelleri* found from Hailuoto.] *Annales Entomologici Fennici*, 32, 270, 272.
- Wengris, J. (1962) Materiały do fauny błonkoskrzydłych (Hymenoptera) najbliższych okolic Wilna. *Studia societatis scientiarum Torunensis. Sectio E (Zoologia)*, 6, 1–19.
- Wesmael, C. (1839) Notice sur les Chrysidés de Belgique. *Bulletins de l'Académie Royale des Sciences et Belles-Lettres de Bruxelles*, 6, 167–177.
- Westerlund, A. (1893) Hymenopterologisia havainnoita Laatokan pohjois-rannikolta. *Acta Societatis pro Fauna et Flora Fennica*, 9, 1–30.
- Woldstedt, F.W. (1875) Förteckning över några finska guld- och rofsteklar samt getingar. *Notiser ur Sällskapet Pro Fauna et flora fennica Förhandlingar*, 14, 344–349.
- Yakovlev, E.B., Polevoi, A.V. & Humala, A.E. (1999) [Insect fauna of the "Kizhi skerries" reserve. Kizhi island archipelago. Biogeographical characteristics.] *Proceedings of the Karelian Research Centre of the Russian Academy of Sciences, Series Biogeography of Karelia*, 1, 86–167. [in Russian]
- Zetterstedt, J.W. (1840) *Insecta Lapponica*. Lipsiae, 6 + 1140 pp. [Hymenoptera: pp. 315–476]
<http://dx.doi.org/10.5962/bhl.title.8242>